

Instruktion för världsarvsrådets arbete, Världsarvet Hansestaden Visby

Bakgrund

I den nationella strategin för världsarvsarbetet¹ förtydligas offentliga och privata organisationer roller och ansvar. Strategin redogör även för världsarvssamordnarens och världsarvsrådets ansvar och roll. Hansestaden Visby har sedan 2020 en antagen strategi² (hädanefter "strategin") som ytterligare förtydligar de lokala förutsättningarna och sammansättningen av befintligt världsarvsråd. I strategiarbetet identifierades behovet att ta fram en instruktion för världsarvsrådets arbete och för organiseringen för världsarvets förvaltning.

Strategin har arbetats fram av världsarvsrådet och antagits formellt av regionfullmäktige. Handlingsplanen för 2022-2023 har godkänts av världsarvsrådet. Det är idag världsarvssamordnaren följer upp och samordnar arbetet med handlingsplanen. Hitintills har implementering av strategin baserats på de olika organisationernas ansvarstagande och initiativ till insatser. Det finns ett behov av att rikta och samordna gemensamma arbetsinsatser, detta för att i större utsträckning kunna prioritera insatser utifrån världsarvets behov.

Under 2022-2023 genomfördes två projekt, Resan mot hållbar Hansestad och ICOMOS connecting practise phase IV. Båda projekten syftade till att världsarvet ska bidra i ännu högre grad till, och ses som en del av, en hållbar samhällsutveckling, genom bevarande av dess särskilt stora universella värde (OUV). Projektens resultat konstaterade bland annat ett behov av att få en mer effektiv

---

¹ Riksantikvarieämbetet, *Nationell strategi för världsarvsarbete, Avrapportering av regeringsuppdraget att utarbeta en nationell världsarvsstrategi*, 2019.

² Region Gotland, *Hansestaden Visby Strategi och handlingsplan för världsarvet 2020-2030, del 1: Strategi*, 2020.

styrning, ledning och uppföljning för världsarvsarbetet och implementering av strategin med tillhörande handlingsplan.

Världsarvsrådets uppdrag och organisering

Världsarvsrådets uppdrag beskrivs i den nationella strategin³. Alla världsarv ska ha någon form av system för förvaltning. De flesta svenska världsarv har ett världsarvsråd eller förvaltningsråd. Länsstyrelsen ansvarar för att det finns ett världsarvsråd eller motsvarande och ska formellt utse rådet. Lokala och regionala aktörer ansvara för att komma överens och föreslå vilka aktörer som ska ingå.

Världsarvsrådet ska vara ett forum för samverkan, samråd, informationsutbyte och samtal på regional och lokal nivå. Samverkan ska syfta till att världsarvet bevaras, används och utvecklas hållbart, i linje med dess OUV och världsarvskonventionen.

Världsarvsrådet ansvarar gemensamt för att ta fram förvaltningsplan samt planering för implementering, uppföljning och uppdatering. Beslut om förvaltningsplan bör fattas gemensamt av världsarvsrådet, efter förankring inom respektive organisation.

Världsarvsrådets övergripande uppdrag och målsättning är att värna om och arbeta för världsarvsarvets långsiktiga bevarande, efterlevande av världsarvskonventionen och implementering av världsarvets strategi.

Hansestaden Visbys världsarvsråd idag

Världsarvsrådet är idag sammansatt av 15 organisationer (se bilaga), myndigheter, föreningar och organisationer, som företräder olika intressen i världsarvet. Medlemmarna företräder sin organisation och ska verka för att världsarvets OUV bevaras till kommande generationer. Världsarvsrådet har inget beslutsmandat utan har en rådgivande funktion. Rådet träffas 2-4 gånger per år och fungerar främst som ett samverkansforum för informationsutbyte och kunskapshöjning.

---

³ Riksantikvarieämbetet, *Nationell strategi för världsarvsarbete, Avrapportering av regeringsuppdraget att utarbeta en nationell världsarvsstrategi*, 2019.

Framtagandet av instruktionen

Utifrån identifierade behov har Länsstyrelsen och Region Gotland, genom initierat och drivit arbetet med att ta fram en instruktion.

Genom de projekt som genomförts under 2022 och 2023 har workshops och möten hållits med världsarvsrådet och med respektive ledning på Länsstyrelsen och Region Gotland. Den gemensamma bilden är att de strategiska, taktiska och operativa processerna behöver renodlas. Därtill identifieras behov av att få en fungerande uppföljning av implementeringen av strategin. Detta är nödvändigt för att kunna driva de frågor och genomföra de åtgärder som är mest relevanta för att bevara världsarvets OUV och för att leva upp till åtagande och förväntningar enligt världsarvskonventionen.

För att åstadkomma detta har modellen nedan tjänat som förebild.

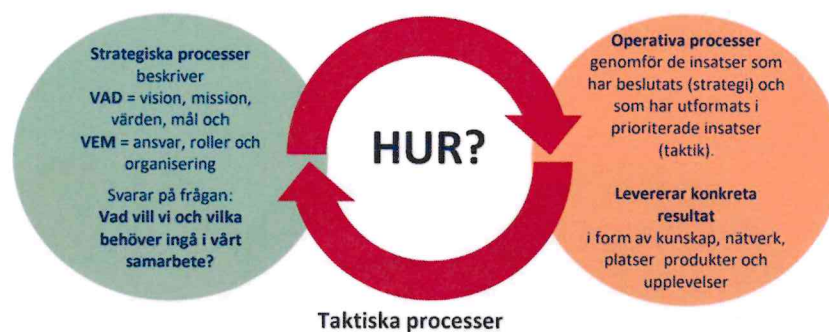

Bild 1: Modell över de olika processer som krävs för att driva hållbara utvecklingsfrågor i världsarvet. Illustration: Ulrika Nisser

Idag saknas fram för allt den strategiska nivån och medlemmar i det befintliga världsarvsrådet har svårigheter att komma till operativ handling då relevanta funktioner med beslutsmandat saknas. Arbetet med de olika processerna formaliseras i denna instruktion för världsarvsarbetet.

Syfte med instruktionen

Det övergripande syftet med instruktionen är att säkerställa världsarvets långsiktiga bevarande, efterlevande av världsarvskonventionen, nationell och internationella förväntningar

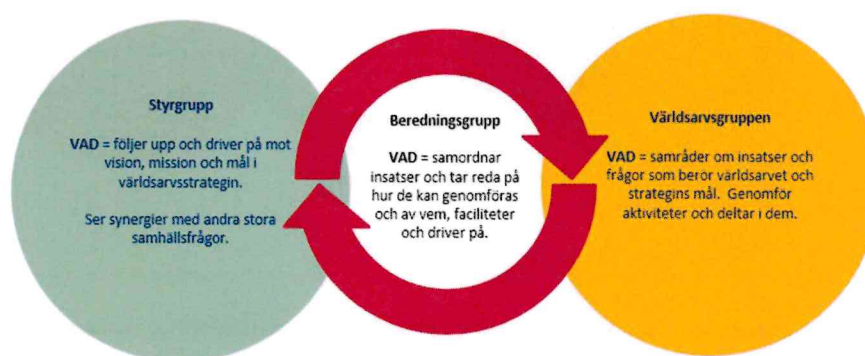
och krav samt en styrning ledning och uppföljning av implementering av strategin.

Syftet med instruktionen är att förtydliga världsarvsrådets sammansättning, uppdrag och arbetssätt. Vidare syftar instruktionen till att beskriva hur världsarvsrådets arbete ska organiseras för att åstadkomma en gemensam riktning och samlat arbete bland de medverkande aktörerna, med ett tydligare fokus kring världsarvets behov.

Ny organisering av världsarvsrådet i Hansestaden Visby

Den nationella strategin ger utrymme för regionala och lokala anpassningar utifrån respektive världsarvs förutsättningar. För att förtydliga roller, ansvar samt få en kedja mellan strategisk-taktisk-operativ nivå har följande modell för organisering för Hansestaden Visby arbetats fram.

Hansestaden Visbys världsarvsråd består av tre grupper enligt nedan.

Bild 2: Världsarvsrådet är indelat i tre grupper som har olika funktioner; strategisk, beredande och samrådande. Operativa insatser kan ske gränsöverskridande och i samverkan. Illustration Louise Hoffman Borgö och Kristin Löfstrand efter modell av Ulrika Nisser

Respektive grupps uppdrag och ansvar formaliseras nedan. I praktiken kommer flera personer ingå i flera av grupperna men med olika funktioner och uppdrag beroende på vilken grupp som sammanträder. För att åstadkomma en effektiv operativ grupp kommer den i praktiken utgöras av flera arbetsgrupper. Namnen på grupperna har diskuterats och landat i styrgrupp, beredningsgrupp samt världsarvsgruppen. Världsarvsgruppen kommer inledningsvis

likna dagens världsarvsråd, men med ett tydligare syfte och uppdrag att medlemsorganisationerna ingår arbetsgrupper.

För att möta världsarvskonventionens förväntningar behöver det finnas forum för samverkan och dialog med lokalbefolkningen. Det är upp till respektive världsarv att formalisera och genomföra det på ett tillfredsställande sätt. I praktiken finns idag inget formaliserat medlemskap och frågan kring vilka som ska ingå i världsarvsrådet har diskuterats. Instruktionen beskriver vilka som bör ingå i respektive grupp, med reservation för att behovet kan variera över tid. Det finns dock en begränsning i hur många som praktiskt kan ingå i varje grupp. Varje grupp har därför ett riktmärke kring antal medlemmar.

Världsarvsarbetet ska genomsyras av dialog och demokrati vilket behöver vara en naturlig del i arbetet, i alla led. Utöver nedan listade grupper blir det därför viktigt att världsarvsforum eller liknande arrangeras som en arena för dialog.

Gruppernas syfte och uppdrag

Det övergripande syftet och uppdrag för världsarvsrådets organisationer är att tillsammans ansvara för implementering av strategin för världsarvet Hansestaden Visby så att målen nås till 2030. Organisationernas deltagande ska utgå från världsarvets behov och målen i strategin, för ett långsiktigt förvaltande.

Nedan specificeras de respektive gruppernas uppdrag och arbetssätt

Styrgrupp

Styrgruppens uppdrag är att se till att det finns en fungerande organisation så att världsarvet förvaltas väl. Gruppen ska på strategisk nivå diskutera och komma överens om inriktning för världsarvsarbetet utgående från fastställda mål och vision i "Strategi och handlingsplan för världsarvet Hansestaden Visby 2020-2030". Gruppen ska genom sitt arbete skapa förutsättningar för samhandling och gemensamma insatser och se synergier med andra stora samhällsfrågor på Gotland och i omvärlden. Utgångspunkt för diskussioner och prioriteringar av insatser ska utgå från bevarande av världsarvsvärde (OUV) och världsarvskonventionen samt en hållbar och resilient utveckling i världsarvet.

Styrgruppen ska

- Årligen följa upp och driva på mot vision, mission och mål i världsarvsstrategin
- Fastställa gemensam årlig/periodvis strategisk inriktning utifrån världsarvstrategins mål.
- Resurs-sätta och prioritera inom sin respektive organisation för att möjliggöra genomförandet av den strategiska inriktningen.
- Lyfta världsarvsfrågorna i andra relevanta forum.
- Omvärldsbevaka.

Arbetssätt

Styrgruppen ska ses två gånger på år, ca 3 h per gång. Ordförande är världsarvsrådets ordförande. Världsarvssamordnaren och Site Manager är med stöd av beredningsgruppen beredningsansvarig och ansvarig för att sammankalla till mötena. Världsarvssamordnare och Site Manager faciliterar mötena samt ansvarar för mötesanteckningar. Agenda och mötesanteckningar ska skickas ut till hela världsarvsrådet för kännedom.

Mötena läggs med fördel en gång per termin med ett övergripande syfte att följa upp, styra och leda arbetet. Vidare syftar mötena till att vid behov facilitera relevant kompetensutveckling. Mötena kan med fördel riktas in på specifika temaområden vid behov och utifrån relevans bjuda in gäster eller adjungera in relevanta parter.

Förslag på tema/inriktning på de två mötena.

Höstmöte

- Omvärldsanalys
- Uppföljning måluppfyllnad av strategi och handlingsplan
- Strategiska diskussioner utifrån världsarvets övergripande mål
- Fastställa strategiska inriktningar
- Planering av nästkommande års inriktning och resurser

Vårmöte

- Avstämning och eventuella omprioriteringar
- Omvärldsanalys
- Strategiska diskussioner utifrån världsarvets övergripande mål
- Tema för höstens möte

Mandat

Styrgruppen kommer överens om gemensam strategisk inriktning. Respektive organisations ansvarar för intern förankring och resurssättande.

Medlemmar

Gruppens ordinarie medlemmar bör vara ca 8 personer enligt nedan:

- Landshövding
- Länsråd
- Regionstyrelsens ordförande
- Regiondirektör
- Världsarvsrådets ordförande
- Museichef Gotlands Museum
- Enhetschef respektive förvaltningschefer för site manager respektive världsarvssamordnare.

Styrgruppen kan adjungera in organisationer eller ytterligare funktioner till styrgruppen beroende på tema för mötet och aktuell strategisk inriktning. Exempelvis kan det vara relevant att flera funktioner inom de respektive organisationerna adjungeras in beroende på de strategiska inriktningarna. Där utöver kan externa gäster kan bjudas in för att belysa en viss fråga.

Beredningsgrupp

Gruppens övergripande uppdrag är att samordna insatser och ta reda på hur de ska genomföras och av vem. Gruppen ska ha en sammanhållande överblick och omvärldsbevakning. Vidare ska gruppen följa upp den operativa gruppens arbete och bereda underlag till styrgruppens möte. Utgångspunkt för diskussioner och prioriteringar av insatser ska utgå från bevarande av världsarvsvärde (OUV) och världsarvskonventionen samt en hållbar och resiliert utveckling i världsarvet.

Beredningsgruppen ska:

- Samordna uppföljning av Strategi och handlingsplan för Hansestaden Visby.
- Säkerställer ett flöde av information mellan de olika grupperna.
- Bereda underlag till styrgruppsmötena.
- Föreslå strategisk inriktning till styrgruppen.

- Ta fram och fastställa handlingsplan för insatser kopplat till den strategiska inriktningen.
- Resurs sätta arbetsgrupper inom respektive organisation
- Tillsätta/avveckla arbetsgrupper.
- Rapportera resultat och måluppfyllnad till styrgruppen.
- Söka projektmedel.
- Omvärldsbevaka.

Arbetssätt

Gruppen bör ses minst 2 ggr per år i anslutning till styrgruppens möten. Mötena ska syfta till att samordna, planera, följa upp, utvärdera genomförda insatser och bereda underlag till styrgruppens möten. Där emellan kan initiativ till möten tas med hela eller delar av gruppen ut ifrån behov.

Fastställande av handlingsplanen ska ske efter dialog och informationsinhämtning från den operativa gruppen samt från världsarvsforum och övrig dialog. På så sätt finns det ett flöde av frågor och ämnen mellan grupperna.

Handlingsplanen ska utgöras av, för världsarvet, relevanta aktiviteter enligt den strategiska inriktningen. Aktiviteterna ska vara genomförbara utifrån budget och resurser. Relevanta åtgärder som av resursskäl inte kan genomföras ska lyftas till styrgruppen.

Världsarvssamordnaren och Site Manager är beredningsansvariga och ansvarar för att sammankalla mötena. Världsarvssamordnare och Site Manager faciliterar mötena samt ansvarar för mötesanteckningar. Agenda och mötesanteckningar ska skickas ut till hela världsarvsrådet för kännedom.

Mandat

Gruppen ansvarar för fastställande av årlig handlingsplan. Mötena kräver inte att ordförande för världsarvsrådet närvarar.

Medlemmar

Gruppens ordinarie medlemmar bör vara ca 6-10 personer enligt nedan:

- Världsarvssamordnaren
- Site manager
- Regionantikvarie
- Regionarkitekt

- Enhets/avdelningschef för Världsarvssamordnaren, Site manager, Region antikvarie
- Enhets/avdelningschef Gotlands Museum kulturmiljöavdelning

Beroende på strategisk inriktning och handlingsplan kan ytterligare funktioner och chefer från respektive organisation adjungeras in. Övriga organisationer i världsarvsrådet så som t.ex. Gotlands förenade besöksnäring och Visby centrum bör likväl adjungeras in i gruppen ut efter behov av mandat och resurser för att implementera världsarvstrategi och handlingsplan.

Världsarvsgruppen

Världsarvsgruppens uppdrag är genomförandet av aktiviteter utifrån handlingsplanen samt dialog och informationsutbyte. Utgångspunkt för diskussioner ska utgå från bevarande av världsarvsvärde (OUV) och världsarvskonventionen samt en hållbar och resilient utveckling i världsarvet.

Gruppen har vidare ett uppdrag att informera varandra om pågående verksamhet och aktiviteter inom respektive organisation samt rapportera från de aktiva arbetsgrupperna. Informationsutbytet ska vara relevant för världsarvet kopplat till mål i världsarvsstrategin och handlingsplanens insatser.

Världsarvsgruppen ska:

- Genomföra aktiviteter utifrån handlingsplan och strategisk inriktning.
- Föra dialog om världsarvets bevarande och hållbara utveckling.
- De medverkande ska ta med frågor tillbaka till sina respektive organisationer för synpunkter, idéer och genomförande.
- Rapportera till beredningsgrupp kring genomförande av aktiviteter.
- Bidra med förslag på, och genomförande av, åtgärder till handlingsplanen
- Bidra med underlag till uppföljning av strategi och handlingsplan
- Bidra med förslag och genomförande av världsarvsforum
- Omvärldsbevakning inom sina nätverk

Arbetsätt

Gruppen ska träffas 2 gånger per år i helgrupp. Mötena i helgrupp syftar till att följa upp genomförande och måluppfyllnad samt informationsutbyte och dialog inför kommande handlingsplaner och strategiska diskussioner. Den beredningsgruppen får detta som underlag för planering av innehåll i styrgruppens möten. Endast frågor av strategisk karaktär kan lyftas till styrgruppen.

Världsarvsgruppen samordnas av världsarvssamordnaren och leds av världsarvsrådets ordförande.

För att kunna fördjupa vissa frågeställningar eller arbeta tematiskt samt genomförande av gemensamma aktiviteter kan arbetsgrupper bildas. Arbetsgrupperna tillsätts utifrån behov och resurser men varje ny grupp ska godkännas av världsarvssamordnaren då allt för många grupper kan göra arbetet ineffektivt. Organisationer och aktörer kan ingå i en eller flera arbetsgrupper och arbetsgrupperna avvecklas efter genomförd åtgärd. Respektive arbetsgrupp ansvarar för genomförande och planering.

Arbetsgrupperna är öppna för alla och kan ledas av den organisation som tar på sig ansvaret att sammankalla och dokumentera och rapportera arbetsgruppens arbete. Målet är att alla i världsarvsgruppen deltar i minst en arbetsgrupp. Arbetsgrupperna har ansvar för att återrapportera sitt arbete till den breda samrådande gruppen.

Medlemmar

Guppen kommer delvis likna dagens världsarvsråd. Medlemmar kan variera utifrån arbetsgrupper och behov, i praktiken finns således inga fasta medlemmar likt de övriga grupperna.

Den som önskar delta och bidra till gruppens uppdrag och syfte ges möjlighet att delta.

Utöver representanter Region Gotland, Länsstyrelsen i Gotlands län och Gotlands museum, ska det eftersträvas att det finns en representation från lokalsamhället.

Mandat

Arbetsgrupperna ska tillsättas utifrån möjlighet och resurser och bör samordnas av en av arbetsgruppen utsedd person. Respektive representant ansvarar för förankring i sin organisation.

Respektive arbetsgrupp ansvarar för rapportering till världsarvssamordnaren som tar informationen vidare till beredningsgruppen.

Övriga centrala funktioner i världsarvets organisation

Världsarvsforum

Världsarvsforum är världsarvsrådets forum för dialog och delaktighet med allmänheten kring världsarvsfrågor. Forumet ska arrangeras minst en gång per år. Den beredande gruppen ansvarar gemensamt för att världsarvsforum är en plattform för delaktighet i världsarvsarbetet. Ett aktivt deltagande från hela rådet är viktigt för att åstadkomma ett mångfacetterat samtal med allmänheten.

Temat för världsarvsforum bestäms i dialog med världsarvsrådet och ska syfta till kunskapsuppbyggande och dialog. Temat ska alltid ha utgångspunkt i bevarande av världsarvsvärde (OUV) och världsarvskonventionen samt en hållbar och resilient utveckling i världsarvet.

Världsarvssamordnaren

Alla världsarv bör ha en samordnare för världsarvet eller motsvarandes arbete som har titeln världsarvssamordnare. Det bör också finnas en samordningsansvarig organisation som är ansvarig arbetsgivare för samordnaren. I världsarvet Hansestaden Visby är det Region Gotland. Världsarvssamordnarnas främsta roll är att samordna världsarvsarbetet på regional och lokal nivå och världsarvsrådets arbete. Rollen är strategisk och innefattar att ha ett helhetsperspektiv på all typ av arbete som krävs för att bevara, använda och utveckla världsarven och att arbeta utifrån Agenda 2030- målen. Därmed har världsarvssamordnaren ett övergripande ansvar att se till att organiseringen i världsarvsarbetet i sin helhet fungerar på lokal och regional nivå. Världsarvssamordnaren hanterar världsarvsrelaterade frågor även inom Region Gotland och leder den interna gruppen världsarvsstudion. Arbetet innefattar också samarbete med det civila samhället och företagare för att säkerställa dessa aktörers bidrag i världsarvsarbetet tas till vara. Samt även att se till att det finns information och kommunikation om världsarvet i enlighet med världsarvskonventionens krav på information och kommunikation ingår i rollen.

Världsarvssamordnaren är kontaktperson för världsarvet i förhållande till myndigheter och andra aktörer som behöver en ingång till världsarvets förvaltare och ska representera världsarvsförvaltningen utåt. Det kan vara att representera världsarvsförvaltarna i föreningen Världsarven i Sverige (ViS) och i olika samarbets- och erfarenhetsutbytesnätverk med världsarv i andra länder. Samordnaren har vidare rollen att sammankalla till världsarvsrådets möten, vara sekreterare vid mötena och ansvara för beredning av ärenden inom världsarvsrådet.

Site Manager

Den internationellt använda titeln Site Manager kan i stora delar överensstämma med den svenska titeln världsarvssamordnare, men gör det inte helt. Skillnaden mellan Site manager och världsarvssamordnare är att vissa formella ansvar t.ex. uppsiktansvar och ansvar för den periodiska rapportering som i andra länder ingår i Site Manager-rollen i Sverige istället åligger länsstyrelsen som statlig myndighet. Det bör finnas en tjänsteman utsedd på Länsstyrelsen med ansvar för Länsstyrelsens arbete med världsarvet. Samarbete mellan tjänstemän från Länsstyrelsen och världsarvssamordnaren är mycket viktigt för att världsarvsarbetet i Hansestaden Visby ska fungera effektivt. Många års erfarenhet har visat att en framgångsfaktor i världsarvsarbetet är att länsstyrelsen i sitt uppdrag deltar aktivt i utvecklingsprojekt som berör världsarvsarbetet utöver uppsiktsansvaret.

Världsarvsstudion

Det aktiva världsarvsarbetet inom Region Gotland bedrivs genom en världsarvsstudio som ska ta initiativ till förvaltningsövergripande utveckling av världsarvet, koordinera insatserna och följa upp åtgärder i strategi och handlingsplanen, samt utveckla riktlinjer för exempelvis information och skyltning. I världsarvsstudio ingår världsarvssamordnaren (SBF) stadsarkitekten (SBF), regionantikvariern (SBF), stadsträdgårdsmästaren (TKF) och en representant från fastighetsförvaltningen (TKF) och regionstyrelseförvaltningen (RSF). Dessa utgör viktiga kompetenser för världsarvsarbetet och för de delar av världsarvsarbetet som Region Gotland ansvarar för. Världsarvsstudio kan utökas med flera förvaltningsrepresentanter enligt behov och olika representanter kan bjudas in utifrån tematiska arbetsområden.

Världsarvsstudion ska vara en tillgång för samtliga aktörer inom Region Gotland och behöver skapa samsyn och samförstånd kring världsarvet inom regionen. De olika förvaltningarna och avdelningar inom varje förvaltning bör känna till vilka projekt som planeras inom och i anslutning till världsarvet så att en bedömning av påverkan kan göras innan genomförande.

Antagande, utvärdering och ändring av instruktionen

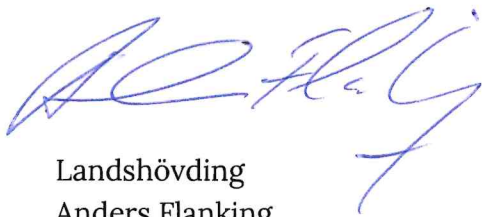
Ändring av instruktionen kan ske när världsarvsrådet ser behov av ändring. En översyn bör alltid ske i samband med uppdatering/ny strategi eller förvaltningsplan. Ändringar kan inte gå emot skrivningar i Strategi och handlingsplan för världsarvet Hansestaden Visby, den nationella strategin för världsarv eller världsarvskonventionen.

De ansvariga myndigheterna Länsstyrelsen och Region Gotland har det övergripande ansvaret för att instruktionen är korrekt och fungerar i praktiken. De kan ändra i instruktionen efter samråd med och godkännande av världsarvsrådets medlemmar då instruktionen är en gemensam överenskommelse mellan aktiva aktörer i världsarvsrådet. Inför antagande och ändring ska samtliga grupper ges tillfälle att lämna synpunkter.

Instruktionen antas som en överenskommelse mellan Region Gotland genom regionstyrelsens ordförande, Länsstyrelsen i Gotlands län genom landshövdingen och Gotlands Museum genom museichefen samt av världsarvet genom världsarvets ordförande.

Instruktionen antas här med

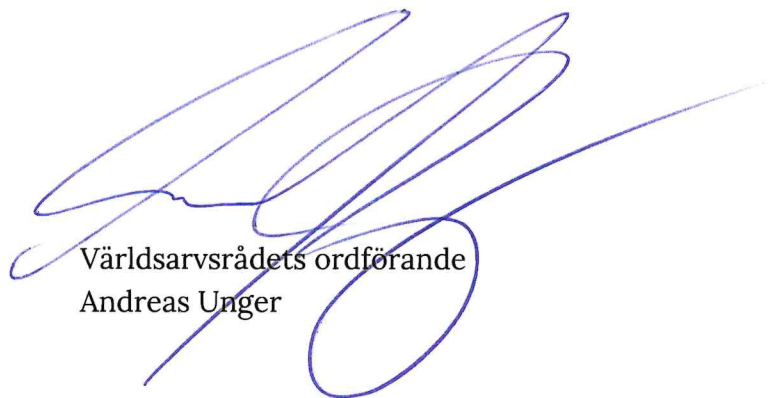
Landshövding
Anders Flanking

Regionstyrelsens ordförande
Meit Fohlin

Regiondirektör
Stefan Hollmark

Världsarvsrådets ordförande
Andreas Unger

Museichef Gotlands Museum
Jenny Westfält

Bilaga 1

Världsarvsrådets medlemmar 2023

Gotlands förenade besöksnäring

Riksantikvarieämbetet

Innerstadsföreningen

Länsstyrelsen i Gotlands län

DBW

Gotlands Museum

Visby Centrum

Statens fastighetsverk

Fastighetsägarna

Visby Stift

Uppsala Universitet Campus Gotland

Turistbyrån

Hyresgästföreningen

Medeltidsveckan

Visby Domkyrkoförsamling

